

— יש למחות בידם, שמא תצא חורבה להביאם בידם בשבת! הרי שנקט שאם למעשה נוהגים להסירם בטבילה, יש חשש יציאה בהם).

(ע"ב) 'ושמע מינה בחוטי שער לא פליגי' — ואף על פי ש'מין במינו אינו חוצץ' — במקום שצריך נגיעה חוצץ, שהרי סוף סוף לא נגע, ורק במקום שאין צריך נגיעה, מין במינו אינו מהווה דבר החוצץ, והריהו כאויר המפסיק, שאינו חוצץ. (עפ"י אבני נזר יו"ד רסו, יז ובהגהה, עפ"י דברי הרמב"ן. ע"ע בענין זה במובא בזבחים יט. עוד יש לישב על פי מה שכתבו התוס' בסוכה (לו. ד"ה כי) שדבר שאין דרכו בכך, אף מין במינו חוצץ. וע"ע בענין זה במובא בזבחים כד).

'שלשה דברים נאמרו באיסטמא, אין בה משום כלאים' — על פירוט השיטות בענין כלאים בבגדים קשים ולבדים, ע' במובא בתמיד כו.

דף נח

'היוצא בטלית מקופלת ומונחת לו על כתפיו בשבת — חייב חטאת' — שאלה: האם מותר לצאת בשבת כשמלבושו העליון מונח על כתפיו, ללא הכנסת ידים לשרוולים? מובא בשם הגר"ש אלישיב והגר"ח"פ שיינברג שליט"א, שאף שיש מקום להתיר, העולם נוהג להחמיר בדבר. (מובא בשו"ת דברי חכמים, סעיף 262. וכן בספר שמירת שבת כהלכתה (יח, ד ובהערה) כתב שמצד הדין מותר הדבר, שהרי זו דרך לבישה, אלא שברשות הרבים גמורה נכון להחמיר, שמא יש לחוש שיפול ממנו וישאנו ד' אמות). והגר"ב"צ אבא שאול שליט"א פסק (בשו"ת אור לציון ח"ב כג, ז) להתיר. יתר על כן, כתב הגר"ב"צ (שם ח), שההולך לטבול במקוה בשבת, מותר לו ליתן מגבת על הכתפיים ולצאת עמה לרשות הרבים, לפי שמגבת על כתפיו נחשבת דרך מלבוש. (ונראה שלא דיבר אלא כשנושאה על הכתפיים כעין עיטוף, אך לא כשהיא מוטלת על כתף אחת, שמסתבר שזו ודאי דרך משאוי ולא דרך לבישה).

בשם הגר"מ פיינשטיין מובא, שיש להקפיד שלא לצאת עם טלית קטן באופן שמוציאים את הציציות חוץ למכנסים ונצרכים משום כך לקפל את שפת הבגד. ואילו שאר הפוסקים הורו שאין צריך להחמיר בזה. (דברי חכמים, 275).

וצריך באור בשמועה זו, שהרי כתבו הפוסקים שמותר לצאת אף בטלית כרוכה על כתפו, אם דרך אנשים באותו מקום ללבוש כן (ע' בשו"ת הר"י בן מגאש קפג. הובא בברכי יוסף שא סק"ז; בית יוסף ורמ"א שא, ל). [וכן כיום ישנם אנשים שנוהגים כן. וע' במשנ"ב שם ס"ק קי, ונראה שבמקומו לא נהגו כן כלל. וע"ש ס"ק קטו. ואם כי כתבו הפוסקים שאין יוצאים בזה ידי חובת ציצית (ע' משנ"ב ח סק"ג; יחו"ד ח"ה א), מכל מקום מאחר שנוהגים כן, הרי זו דרך לבישה. וע"ע במש"כ בקונטרס בענין ציצית (יוסף דעת — סה), פ"ו יד]. ועל כל פנים, לענין טלית-קטן המקופלת בשפתיה כנהוג, אין מובן מה מקום יש להחמיר בדבר, והלא כך צורת הלישה לכולי עלמא).

‘כולהו רבנן דבי ריש גלותא לא ליפקו בסרבלי חתימי, לבר מינך, דלא קפדי עליך דבי ריש גלותא’ — רש"י פרש משום אימת ריש גלותא.

ורב האי גאון פירש בענין אחר, וזו לשונו: 'כך פירש גאון אבי אבינו, שהיו המלכים טובעין בקרן כל טלית חשובה מטבע של מלך, כדי שלא להבריחה מן המס, וכדי שידוע שנלקחה מנתו ממנה. על כן אם תפול בשבת אפשר שיתירא ויקפל טליתו ויניח על כתפו. ומי שאינו מתירא מן המלכות אינו פוחד'. (מובא בחדושי הרשב"א. וכתב שזה הפירוש נראה יותר. הריטב"א פרש דברי הגאון, שהחותם הזה היה משמש סימן לאנשים הפטורים מן המס, כגון רבנן).

‘הכי נמי מסתברא, מדקתני זה וזה אין מקבלין טומאה... הני הוא דלא מקבלי טומאה הא כליים דידהו מקבליים...’ — יש לשאול, מדוע הוצרך לדיוק זה ולא אמר באופן הפשוט יותר, מכך שבסיפא דברייתא שנינו הבהמה אינה יוצאה בחותם, והלא לכאורה הטעם הוא שמא ייפסק ויביאנו בידי, ואם מדובר בשל טיט, הרי אינו חשוב לו להביאו, (כמו בחותם של עבד) — אלא על כרחך בשל מתכת. אלא שמסתימת הפוסקים משמע, שכל חותם של בהמה לא תצא, אף בשל טיט. ואמנם צריך ליתן טעם בדבר, והלא אין חשש שיביאנו בידי.

ונראה מזה שהחותם בבהמה נחשב משאוי [שלא כבעבד] ולא תכשיט, שאף על פי שעשוי לצורך זיהוי הבהמה, אין זה נחשב צורך שמירת גופה, עד שייחשב משום כך לתכשיט. ואף על פי שדרכה לצאת בו יום יום. ולפי זה אסור הדבר מדאורייתא ולא מצד גזרה.

[ואולם במשנה-ברורה (שה סקמ"ה) משמע לכאורה שהטעם הוא משום גזרה שמא ייפסק, שכתב שחותם שבכסות הבהמה גזרו אפילו הוא ארוג, שאין חשש שיתנתק — אטו שאינו ארוג. (וציין שם בשער-הציון לתוס' בסוגיא. ובאמת התוס' לא דיברו אלא בחותם של עבד, לא בבהמה). ולהאמור, אין צריך לטעם זה. אך נראה שזה אינו, כי כאשר החותם מחובר בבגד הריהו חלק ממנו ובטל אליו, ואינו משאוי, ובכגון זה הטעם היחיד ששייך הוא שמא ייפסק. ואין לומר אם כן יהא מותר בחותם טיט התפור בבגד — זה אינו, כי גזרו אטו שאינו ארוג, ושאינו ארוג הלא הוא משאוי גמור, הלכך גזרו גם בארוג אפילו בחותם של טיט].

ונראה שאם החותם מחובר לגופה — ודאי אינו משאוי, ולא מצינו שגזרו בזה שמא ייפסק. (וכן כתב בשמירת שבת כהלכתה — כו, ט).

(ע"ב) 'כל דבר אשר יבא באש תעבירו באש — אפילו דיבור יבא באש' — ואם אינו ענין לתחילת הפסוק, שהרי לענין בליעת איסור אין נפקותא בהשמעת קול, תנהו ענין להמשך הפסוק אך במי נדה יתחטא. (ראשונים).

דרשת דבר — דיבור, מצויה לרוב בדרו"ל. כגון: ברכות כד סע"ב; שביעית י, ח; יומא ה; ב"מ מד. עה: סנהדרין מא. שבועות מט. רש"י בראשית כ, יח.

דף נט

(ע"ב) 'לא תצא אשה בעיר של זהב ואם יצתה חייבת חטאת דברי רבי מאיר' — יש מי שפרש סברת רבי מאיר, לפי שבעיקרו נועד 'עיר של זהב' לזכירת ירושלים ולא לשם נוי. ובתחילה לא היו עושים אותו מזהב אלא מחומר פשוט, ברזל וכדו', וודאי לא היה נחשב לתכשיט אלא

לא שמענו שאינם חוצצים אלא חוטי שער הקשורים בשער, אבל לא על גבי בשר (רמב"ן ועוד). ויש חולקים (עפ"י בעלי הנפש להראב"ד).

חוטים הקשורים בצואר אינם חוצצים, שאין אשה חונקת את עצמה. אבל חבקים רחבים שבצואר כגון קטלא התלויה בצואר, שהיא חונקת עצמה בהם כדי שתראה בעלת בשר — חוצצים. (ערי"ף ור"ן).

א. חוטי הבנות שבאוזן — אינם חוצצים (תוס').

ב. שאר תכשיטים, כגון טבעת ונזמים — אם הם מהודקים, חוצצים (תוספתא מקואות ו; בה"ג — מובא בהג"א). ויש אומרים שנזמי האוזן אינם חוצצים, כי אין האשה מקפדת עליהם לא בשעת שינה ולא ברחיצה, ומשום כך יכולה לצאת בהם בשבת (תשב"ץ ח"ג רפ).

ג. לכתחילה אין לטבול אפילו בדברים שאין חוצצים, אטו דברים החוצצים. רמ"א יו"ד קצה, א.

ד. לפי פירוש רבותיו של רבי יוצא שדברים שהאשה מקפדת עליהם שלא יטנפו בטבילה, או שלא ייטנפו הם, אפילו אינם מהודקים לגופה — חוצצים. ורש"י הקשה על פירוש זה. ואולם דעה זו הובאה ברמ"א (יו"ד קצה, ד).

ואמנם גם לפי שיטה זו, דוקא במקפדת, אבל אם אינה מקפדת, אפילו הוא ברוב הגוף, אין כאן חציצה אם אינו מהודק (עפ"י סדרי טהרה. ולזה הסכים בשו"ת שבט הלוי ח"ו קלה, ג, דלא כלבו"ש שהחמיר. וחציצה זו אינה מן התורה. שם).

יש מי שכתב שגם לשיטה זו, דוקא בדברים שמקפידים עליהם בשעת רחיצה, אבל דברים שאין מקפידים עליהם ברחיצה (או שבדוקא נותנים אותם ברחיצה), אם המים נכנסים — מותר לטבול בהם (ע' זכר יצחק סא). ע"ע בבאר שיטה זו בחדושי הנצי"ב כאן ובשו"ת מהרש"ם ח"ג קעג.

דף נח

פ. א. חותם של עבד ושל בהמה — האם מותר לצאת בו בשבת?
 ב. האם חותם של עבד או של בהמה מקבלים טומאה?
 ג. האם מותר לעבד לצאת בשבת בזוג התלוי בו? ומה הדין בבהמה?
 ד. מה דינם של הפעמונים למיניהם, לענין קבלת טומאה?

א. חותם של עבד העשוי מטיט והוא תלוי בצוארו, אם רבו עשאו לו — יוצא בו בשבת לרשות הרבים, לפי שאינו נוטלו מצוארו להוליכו בידו, מפני אימת רבו. עשאו לעצמו — לא יצא לרשות הרבים אבל מותר בחצר. ואם הוא עשוי מתכת, שרבו מקפיד עליו אם ייאבד — אפילו עשאו לו רבו לא יצא בו, שמא יינתק ממנו ויביאנו בידיו ונמצא מטלטל ברשות הרבים.

חותם שבכסותו, בין של מתכת בין של טיט, בין עשאו לו רבו בין עשאו בעצמו — לא יצא בו, שמא ייפסק ממנו, ויקפל טליתו על כתפו כדי להסתיר מקום החותם, ונמצא מתחייב חטאת משום הליכתו ברשות הרבים בטלית מקופלת על כתפו.

(ואסרו חכמים אף בחותם התפור וארוג בבגד, ואעפ"י שאין בו חשש ניתוק — שלא חילקו בגזרותיהם. עפ"י תוס').

לא תצא בהמה בחותם, הן חותם שבצוארה הן בכסותה.

ואעפ"י שהוא ארוג (משנ"ב שה סקמ"ה, עפ"י תוס').

ב. חותם, בין של עבד בין של בהמה, של טיט או של מתכת — אינו מקבל טומאה, שאינו תכשיט ולא כלי תשמיש.

ג. אין העבד יוצא בזוג שבצוארו, (אעפ"י שהוא תכשיט ולא משאוי — שמא יתנתק ויביאנו בידיו), אבל יוצא בזוג שבכסותו, כשהוא ארוג, שאין חשש שמא יתנתק. והבהמה אינה יוצאת בזוג כלל, אפילו פקוק (או ללא עינבל) — כי נראה שהולך לחינגא, כאמור למעלה.

ד. זוג של דלת — טהור, (לפי שהוא בטל לדלת, והיא אינה מקבלת טומאה בהיותה מחוברת לבית). זוג העשוי למכתשת ולעריסה ולמטפחות הספרים ולמטפחות התינוקות (כל אלו מותרת להשמעת קול) — יש להם עינבל, טמאים. אין להם עינבל — טהורים. ניטלו ענבליהם — עדיין טומאתם עליהם. [אביי פרש: לפי שהדיוט יכול להחזירו. ורבא פרש: לפי שראוי הזוג להקישו על גבי חרס. (וכן נאמר בשם רבי יוחנן, למסקנא). ורבי יוסי בר' חנינא אמר: לפי שראוי לגמע בו מים לתינוק. ולפי הטעמים האחרונים, (ולא לפי אביי. ערש"י ותוס'), רק הזוג טמא ולא העינבל].

א. מרש"י משמע שלאחר שניטל העינבל, אין הזוג מקבל טומאה מכאן ולהבא, רק טומאה שהיתה בו לא פרוחה בנטילת העינבל. והתוס' חולקים וסוברים שהזוג מקבל טומאה גם מכאן ולהבא, [אבל העינבל אינו מקבל טומאה, אך טומאה שהיתה בו לא פרוחה], אלא שהביאו שיש דעה בתוספתא החולקת וסוברת שהזוג לא נטמא מכאן ולהבא.

ב. ניטל העינבל ונגעה טומאה באחד החלקים, וחזר וחיברם — לפי אביי משמע שהכל טמא, ולרבא אינו טמא אלא הזוג בלבד, אם נגעה בו הטומאה (עפ"י תוס').

ג. ניטל העינבל ואבד — לפי אביי הזוג טהור, שהרי העינבל לא יחזור אליו, ולרבא — טמא (בעל המאור).

זוג העשוי לאדם מבוגר, הריחו תכשיט ומקבל טומאה גם ללא עינבל שבתוכו. זוג של בהמה — יש בו עינבל, מקבל טומאה, [ואעפ"י שאין 'תכשיט' לבהמה, טמא מצד 'כלי', לפי שנתרבה מכל דבר אשר יבא באש — אפילו דיבור].

והרי הוא משמש בקולו לאדם, לידע היכן נמצאת הבהמה. תוס'. ולפי זה, אם אינו נצרך להשמעת קול — טהור. ואולם יש סוברים שכל זוג המשמיע קול, הן של כלים הן של בהמה, נלמד מריבוי הכתוב שמקבל טומאה (ערמב"ן וריטב"א).

אין בו עינבל — טהור.

היה בו עינבל וניטל ממנו — יש מי שכתב שתלוי הדבר במחלוקת האמוראים, לפי שאין ראוי לשימוש מעין מלאכתו הראשונה, שהרי עיקר שימושו לשמוע היכן הבהמה ואין שייך להקישו ע"ג חרס (עפ"י 'חדש האביב'. ובשפת אמת צדד לתלות שאלה זו במחלוקת הראשונים).

זוג של דלת שעשאו לבהמה — טמא, שעל ידי ייחודו, נכנס הכלי לתורת קבלת טומאה. של בהמה שעשאו לדלת — אעפ"י שחיברו אליה וקבעו במסמרים — טמא, שאין הכלי עולה מטומאה אלא בשינוי מעשה בגופו.

יתכן ולדעת רבי אליעזר (ב"ב סו.), נטהר הזוג של בהמה בחיבורו לדלת (ע' חזו"א כלים יט, א; מקואות תנינא ב, יג).